

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด
 เมื่อวันที่ ๓ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๒๔
 สู่เพื่ออิสระของจิต

การปฏิบัติธรรมเพื่อแก้เพื่อถอดถอนกิเลส อย่างนำเวลา เวลา อย่างนำความลำบากความทุกข์เพราะการประกอบความเพียรมาเป็นอุปสรรค หรือมาขัดขวางทางดำเนินของตน เช่น พอเริ่มลงมือปฏิบัติเท่านั้นก็อยากจะบรรลุธรรมหรือตรัสรู้ธรรมคือมรรคผลนิพพานเสียตั้งแต่เริ่มแรก ก.ไก่ ก.กา ทั้งที่ยังอ่านไม่ออก ยังอ่านไม่จบ เช่น อีกก็วันก็ปีก็เดือนถึงจะสำเร็จ ถึงจะผ่านพ้นไปได้ อันนี้มันเป็นเรื่องเอาเวลาเวลาเข้ามาคิดมาขวางมาทำลาย ซึ่งเป็นกลอุบายของฝ่ายต่ำจะทำให้ท้อใจ พวกกันทราบไหมว่าเรื่องของกิเลสมันออกมาในรูปนี้แหละ แต่เจ้าตัวไม่ทราบ ยังเคลิบเคลิ้มไปตามมโนภาพที่กิเลสวางกับดักไว้ แล้วก็ถูกกับมันจริงๆ ด้วย พอวาดภาพเสร็จกำลังใจก็อ่อนเปียกลงทันทีทันใด หาทราบไม่ว่าภาพนั้นคืออาวุธตัดแข้งตัดขาตัวเองให้ก้าวไม่ออก

พอจะเริ่มทำความดี เฉพาะอย่างยิ่งจะถอดถอนหรือจะฆ่ากิเลส ก็ให้กิเลสมาฆ่าเราเสียก่อน มาทุบมาตีให้เจ็บให้ปวดให้แสบให้ร้อน ให้เกิดความยุ่งเหยิงขึ้นมาภายในใจ ให้เอาเวลาเวลามากิดมาขวาง ให้เอาความทุกข์ความลำบากในการประกอบความพากเพียรมากิดมาขวางมาสกัดกั้นไว้หมด จนหาทางเดินเพื่อฆ่ากิเลสไม่ได้ นี้เรียกว่ากิเลสฆ่า ทุบตีเราให้ท้อถอยอ่อนแอ เหล่านี้ล้วนเป็นอุบายของฝ่ายต่ำที่เราไม่สามารถทราบมันได้เลย จึงพากันทราบไปตามที่อธิบายมานี้ นี้เป็นเรื่องของกิเลสทั้งมวลไม่ใช่เรื่องของธรรม นี้แลกลอุบายของเพศฆราวาสฆ่าคนฆ่าพระฆ่าเณรให้ตายเกลื่อน ลั่นเสื่อ ลั่นหมอน ลั่นที่นอนหมอนมุ้ง ราวกับฆอนชุงหน้าโรงเสื่อจกักร

เรื่องของธรรมนั้นมีแต่ความมุ่งมั่น ที่จะถอดจะถอนฟาดฟันหันแหลกกับกิเลสไม่ว่าวันว่าคืนว่าปีว่าเดือน ไม่ว่าอิริยาบถใด ไม่คำนึงถึงกาลเวลาอิริยาบถหรือสถานที่ต่างๆ เพราะกิเลสอันแท้จริงนั้นอยู่ภายในใจ ไม่อยู่กับเวลา ไม่อยู่กับสิ่งใด การพิจารณา การประพฤติปฏิบัติ จึงต้องใช้อุบายวิธีให้ทันกับกิเลสดังที่กล่าวมานี้ นั้นจะมีทางไปได้โดยลำดับไม่อัศจรรย์

ความทุกข์ความลำบากใครก็ยอมรับกันทั้งโลกอยู่แล้ว ไม่ว่างานใดก็ต้องมีทุกข์มากน้อยตามความหนักเบาของงาน นี่งานการถอดถอนกิเลสอาสวะซึ่งฝังจมอยู่ในจิตมากก็กัปปันไม่ถ้วน จะให้ถอดถอนง่ายๆ เหมือนถอดถอนเส้นหญ้าได้อย่างไร แม้แต่ถอดถอนเส้นหญ้าก็จะต้องเจ็บปวดหัวแม่มือ แต่ต้องถอดถอนตามความจำเป็น ไม่เช่นนั้นจะทำให้สถานที่อยู่อาศัยรกเป็นดงเสือไปหมด หัวหนามคือกิเลสมันไม่เหมือนหัว

หญ้าเส้นหญ้า มันฝังลงในหัวหัวใจมาเป็นเวลานานแล้ว ทำไมจะถอดถอนไม่ยาก ก็ต้องยากเป็นธรรมดา

เพราะฉะนั้นนักปฏิบัติจึงไม่ควรเอาเวลา เอาความทุกข์ความลำบากดั่งที่กล่าวมาแล้วนี้มาเป็นอุบายหาทางออกตัวอันเป็นเรื่องของกิเลสทั้งหมด จะหาทางก้าวเดินไม่ได้ ให้สับยาลงที่จิต ทุกข์หรือไม่ทุกข์ไม่ต้องสนใจ เช่นเดียวกับนักมวยที่เขาต่อยกันบนเวที เขาไม่คำนึงถึงความเจ็บปวดแสบร้อนในขณะที่ชกต่อยกัน นอกจากมันทนไม่ไหว หกล้มก้มกราบหรือถูกน็อกลงไปเท่านั้น ในขณะที่เขาชกต่อยกันนั้น ถ้ารายได้คำนึงถึงความเจ็บปวดแสบร้อนอยู่แล้ว รายนั้นแหละจะต้องแพ้โดยไม่ต้องสงสัย นี่การประพฤติปฏิบัติธรรมก็คือการต่อสู้กับกิเลสบนเวทีคือใจดวงเดียวกัน หากความรู้สึกนึกคิดของเราเป็นไปในทางอ่อนแอ กลัวทุกข์กลัวลำบากอันเป็นฝ่ายของกิเลสต้องการแล้ว เราจะแพ้มันตลอดไปหาวันชนะไม่ได้

อย่างไรก็ต้องให้ถือหลัก พระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ เข้ามาฝังใจไว้เสมอ พุทธะท่านดำเนินอย่างไร ท่านสะดวกสบายไหม หรือท่านทุกข์มากน้อยเพียงไร พระสงฆ์สาวกแต่ละองค์ๆ นั้นท่านได้รับความลำบากมากน้อยเพียงไรท่านจึงได้บรรลุธรรม และสิ่งที่ทำความลำบากแก่ท่านคืออะไร ก็คือกิเลสประเภทเดียวกันนี้ กับที่ฝังใจพวกเราอีกขนาดไหนฝังใจท่านก็อีกขนาดนั้น การถอดถอนสิ่งที่อีกขนาดเดียวกัน จะทำให้มีความสะดวกสบายไปเสียแต่เราคนเดียวนั้นมันเป็นไปไม่ได้ นี่ก็เสียให้กลมาของกิเลสอีก ฉะนั้นจึงไม่ต้องตั้งอันใดที่จะเป็นช่องทางของกิเลสสอดแทรกได้ ให้พยายามระมัดระวังรักษาอยู่เสมอ จึงชื่อว่าเป็นผู้เรียน เป็นผู้ปฏิบัติ เพื่อให้ทันกับกลของมัน จะแก้กันได้โดยไม่ต้องสงสัย

เวลานั่งสมาธิก็ดี เวลาเดินจงกรมก็ดี หรืออยู่ในอิริยาบถใดก็ดี ให้พึงทราบว่า กิเลสนั้นมีอยู่ทุกอากัปภิกิริยา ทุกกาลสถานที่ ทุกอิริยาบถ และเป็นข้าศึกต่อเราอยู่ตลอดเวลา การประกอบความเพียรในท่าต่างๆ จึงต้องเป็นผู้มีสติอันเป็นท่าต่อสู้อยู่เสมอ เรื่องสติเป็นสิ่งสำคัญมากที่สุด จงฝึกอบรมจนกลายเป็นสัมปชัญญะ เพราะการฝึกสติ การตั้งสติสืบต่อกัน ให้มีท่าต่อสู้อยู่เสมอ อย่าเป็นลักษณะเหม่อๆ มองๆ เลินเล่อเปลอตัวเถลไถลหาสติตั้งไม่ได้ เหมือนคนไม่มีจิตมีใจ ทั้งที่มีจิตใจและประกอบความเพียรอยู่

ธรรมเป็นของประเสริฐเลิศโลกอย่างแท้จริง ไม่มีสมมุติใดในโลกทั้งสามนี้จะเสมอเหมือนธรรมนี้ได้ จึงยกให้ว่าเป็นโลกุตระธรรม แปลเอาความว่า ธรรมเหนือโลก ความประเสริฐก็เหนือโลก ความสุขก็เหนือโลก ความอัศจรรย์ก็เหนือโลก ขึ้นชื่อว่าความดีแล้วเหนือโลกทุกอย่าง จึงเรียกว่าธรรม

กิเลสทุกประเภทเป็นสิ่งที่ต่ำและเป็นข้าศึกต่อธรรมและต่อจิตใจ ตามประเภทตามขนาดของมัน ให้พากันทราบไว้เสมอ รวมลงแล้วว่าเป็นตัวภัยต่อจิตใจและเป็นตัวภัยต่อธรรม ผู้บำเพ็ญธรรมก็คือผู้แก้ผู้ถอดถอน ผู้ต่อสู้กับกิเลส จึงต้องมีความเข้มแข็ง บึกบึน จะท้อแท้อ่อนแอไม่ได้ เพราะความท้อแท้อ่อนแอไม่ใช่ทางเดินของธรรม แต่เป็นทางเดินของกิเลสมาเป็นเวลานานแล้ว นิสัยของสัตว์โลกมีเราเป็นสำคัญแต่ละรายๆ ที่อยู่ใต้อำนาจของมัน จึงมักเดินตามกลอุบายของมันเพื่อต่อสู้ธรรม ลบล้างธรรมอยู่เสมอ โดยเจ้าตัวไม่รู้ว่าเส้นทางของกิเลสเอาเราเป็นเครื่องมือต่อสู้กับธรรม ทั้งที่ภูมิใจว่าตัวบำเพ็ญธรรม ความแยบยลของกิเลสมีหลายชนิดไม่อาจพรรณนา เช่น ความอ่อนแอ ความขี้เกียจบำเพ็ญภาวนา ความไม่เอาไหน เหล่านี้ล้วนแต่กลอุบายอันแยบยลของกิเลสทั้งหมด จงพากันทราบไว้ จะไม่หลงกลของมันไปนาน

ถ้าอยากเห็นธรรมประเสริฐตั้งที่พระพุทธเจ้าทรงรู้ทรงเห็น และสาวกทั้งหลาย ท่านรู้ท่านเห็นและได้นำธรรมนั้นมาสั่งสอนพวกเรา จงพยายามตัดดวงแต่บัดนี้ด้วยความเข้มขันทางความเพียร คำว่าประเสริฐๆ นั้นท่านประเสริฐเพราะธรรม ไม่ใช่ธาตุใช้ชั้นธัประเสริฐ ไม่ใช่จิตที่เต็มไปด้วยกิเลสนี้ประเสริฐ แต่เป็นจิตที่หลุดพ้นแล้วจากกิเลสอาสวะ ซึ่งเป็นสิ่งสกปรกโสภณทั้งหลายหาคุณค่าไม่ได้นี้ต่างหาก จึงเป็นผู้วิเศษขึ้นมา เป็นผู้ประเสริฐขึ้นมา เป็นใจประเสริฐขึ้นมา

หากจะเทียบเรื่องจิตที่หลุดพ้นไปแล้ว กับจิตที่ถูกจองจำอยู่ในเรือนจำคือวัฏจักร เฉพาะอย่างยิ่งจิตถูกจองจำอยู่ตลอดเวลา ด้วยอำนาจของกิเลสค้นหาประเภทต่างๆ นี้ก็ไม่ผิดอะไรกับนักโทษในเรือนจำ นักโทษเหล่านั้นไม่ว่าจะมาจากชาติชั้นวรรณะใดหรือคดีใด ลหุโทษ ครุโทษก็ตาม เมื่อก้าวเข้าไปสู่ความเป็นนักโทษแล้วย่อมเป็นนักโทษด้วยกันหมด ไม่มีใครมีเกียรติ และต้องอยู่ใต้อำนาจของผู้คุมเสมอ นายหัวหน้านายคุม นักโทษยังมี หมดอิสระแล้วเมื่อก้าวเข้าไปสู่เรือนจำ ต้องอยู่ในบังคับบัญชาของนายคุม นักโทษทั้งนั้น การอยู่การกินการหลับการนอน การเคลื่อนไหวไปมา การขับการถ่าย อยู่ในความจ้องมองอยู่ในความบังคับบัญชาของนายคุมนักโทษตลอด เมื่อหาอิสระไม่ได้แล้ว นักโทษจะหาความสุขความสบายมาจากที่ไหนในเรือนจำนั้น จำต้องทนเสวยวิบากกรรมที่ตนทำตลอดไปจนกว่าจะสิ้นโทษ บางรายก็โทษตลอดชีวิตและตายในเรือนจำนั้น เหล่านี้เป็นสิ่งพึงปรารถนาแล้วหรือ พิจารณาซิ

จิตใจที่ถูกจองจำอยู่ด้วยอำนาจของกิเลสอาสวะประเภทต่างๆ ก็เป็นเช่นนั้น ไม่ว่าจะจิตใจจะเคลื่อนไหวไปมา คิดปรุงในเรื่องใดก็ตาม จิตต้องอยู่ในความบังคับบัญชา อยู่ในความจุลลากลากของกิเลสพาให้ไปทั้งนั้น แล้วจิตจะหาอิสระมาจากอะไรที่ไหน ทั้งๆ ที่รู้ๆ แต่มองหาตัวผู้รู้ จุดผู้รู้จริงๆ ไม่เจอ เพราะถูกหุ้มห่อปิดบังด้วยสิ่งมืดดำทั้ง

หลายที่มีอำนาจเหนือจิต จิตหาอิสระไม่ได้จะมีคุณค่าอะไร ย่อมไม่ผิดอะไรกับนักโทษในเรือนจำ นี่แสดงข้อเทียบเคียงระหว่างนักโทษในเรือนจำกับจิตที่เป็นนักโทษในวัฏจักร

นี่เทียบเรื่องธรรมอันประเสริฐที่พระพุทธเจ้าประทานไว้ ซึ่งจะสัมผัสจะรับทราบที่ใจของผู้ปฏิบัติธรรม ว่าความประเสริฐของธรรมกับความหมดอิสระทางจิตใจ เพราะอำนาจของกิเลสบังคับบัญชาต่างกันอย่างไร จิตที่ถูกกิเลสบังคับบัญชาอยู่ตลอดเวลาหรือจิตหนาแน่นไปด้วยกิเลสตัณหาอาสวะประเภทต่างๆ นั้น ย่อมไม่ผิดอะไรกับนักโทษในเรือนจำซึ่งหาความสุขกายสบายใจไม่ได้ แต่นักโทษในเรือนจำยังมีเวลาล่าเวลาพ้นจากโทษไปได้ สำหรับนักโทษในวัฏจักรวัฏจักรหาเวลาล่าเวลาไม่ได้ ถ้าไม่ปลดปล่อยตนเองด้วย อดตา หิ อดตโน นาโถ ช่วยตัวเองด้วยวิธีการต่างๆ ในทางความพากเพียร โดยนำอุบายจากครูจากอาจารย์ที่แนะนำพร่ำสอนโดยถูกต้องแล้ว เข้าไปเป็นกำลังใจและเป็นเครื่องดำเนินถอดถอนกิเลสไม่หยุดหย่อน สิ่งที่ปิดบังทั้งหลายนี้ก็ค่อยหมดไปจางไป เพราะอำนาจแห่งธรรมซึ่งเป็นธรรมชาติที่สะอาดชะล้างอยู่โดยสม่ำเสมอ จิตใจก็จะฉายแสงออกมา เช่น ฉายออกมาในทางสมาธิให้เป็นความสงบเย็นใจเป็นขั้น ๆ ของสมาธิ และฉายแสงออกมาเป็นแนวของปัญญาตามขั้นของปัญญาโดยลำดับ จิตใจเริ่มฉายความสว่างไสว ฉายความแปลกประหลาดขึ้นมาไม่หยุดหย่อนเพราะอำนาจแห่งความเพียร กิเลสที่หุ้มห่อจิตใจก็ค่อยจางออกไปเพราะถูกชะล้างด้วยความเพียร

จิตเริ่มฉายแสงตั้งแต่ขั้นสมาธิ สมาธิจะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยการบำเพ็ญ ด้วยการประกอบภาวนา จึงจะเป็นสมาธิขึ้นมาได้ จะเป็นปัญญามาขึ้นมาก็เพราะการพิจารณาคิดค้นในแง่ต่าง ๆ เกี่ยวกับร่างกาย เฉพาะอย่างยิ่งร่างกายของเราคือกองรูปของเรา พิจารณาแยกแยะเป็นสัดเป็นส่วนตามความจริงของมัน จะแยกไปทางอสุภะอสุภังก็ได้ แยกไปทางปฏิกุศลโสโครกไม่ผิด พอพิจารณากายละเอียดลงไปก็แยกเป็นไตรลักษณ์คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ส่วนหยาบก็แยกเป็นอสุภะอสุภังปฏิกุศลโสโครกไปก่อน นี่คืออุบายของปัญญาเคลื่อนตัวเคลื่อนอย่างนี้ ถ้าไม่นำคิดไม่พาคิดปัญญาจะไม่คิด ปัญญาจะไม่เกิด แม้สมาธิจะละเอียดแนบแน่นขนาดไหนก็เป็นสมาธิอยู่นั้นแล สมาธิจะไม่แปรสภาพเป็นปัญญาได้เลย ถ้าพิจารณาโดยทางปัญญาดังกล่าวแล้วจึงจะเกิดปัญญามาขึ้นได้

เพียงสมาธิมีความสงบแล้วปัญญาจะเกิดเองนั้น อย่าเข้าใจผิดไป นี่เป็นความคาดความเดาของการเรียนตำรับตำรามานานนั้น ไม่ได้สัมผัสสมาธิอย่างแท้จริงด้วยภาคปฏิบัติโดยทางจิตตภาวนาจึงต้องพูดเช่นนั้น ถ้าได้เข้าสู่แนวรบคือภาคปฏิบัติจิตตภาวนาต้องประสบเหตุการณ์ต่างๆ ภายในจิตโดยไม่ต้องสงสัย เช่น สมาธิเกิดเพราะ

เหตุผลกลไกอะไร ผู้มีจิตเป็นสมาธิไม่สงสัยการกระทำของตน และปัญญาเกิดเพราะเหตุใด ผู้ปฏิบัติด้านปัญญาเท่านั้นจะเป็นผู้ทราบความจริงอันนี้ ไม่พิจารณาปัญญาอยู่เฉยๆ จะเกิดขึ้นไม่ได้ อยู่ในสมาธิอยู่ที่ปักที่เดือนอยู่จนกระทั่งวันตาย จิตก็เป็นสมาธิอยู่เช่นนั้นจะไม่เกิดปัญญาได้เลย ถ้าไม่นำออกพินิจพิจารณาด้วยอุบายของปัญญาไปก่อน

ในขั้นเริ่มแรกเจ้าของต้องหลุดต้องลากออกไปพินิจพิจารณา เพราะจิตติดความสงบ ถ้าพูดถึงเรื่องความสงบผู้ปฏิบัติส่วนมากมักจะติด เพราะจิตหาความสงบสุขอยู่แล้ว เพียงขั้นแห่งความสงบจิตก็คิดว่าเป็นสุขพอตัวสำหรับจิตในขั้นนี้ จึงต้องหลงติดในสมาธิ ไม่คิดว่าความสุขจะมีละเอียดยิ่งกว่านี้ไป หรือไม่สนใจคิดว่าความสุขที่ยิ่งกว่านี้ยังมี เพราะฉะนั้นจิตจึงติดสมาธิไม่สนใจพิจารณาทางด้านปัญญา

หากคนที่มีสมาธิแล้วปัญญาจะเกิดขึ้นเองนั้น จะไม่มีใครติดสมาธิในโลกนี้ จะหมუნตัวทางด้านปัญญาไปเอง แต่เมื่อจิตยังไม่ถึงขั้นหมუნตัวจะไม่หมუნ ยังไม่ถึงขั้นเกิดเองโดยอัตโนมัติ ปัญญาจะไม่เกิด จะต้องได้ใช้ความพินิจพิจารณาพาคิดพาอ่าน ไตร่ตรองไปเสียก่อน จนกระทั่งอุบายต่างๆ ปรากฏขึ้นมาเห็นผลขึ้นมา แล้วจึงเป็นเครื่องสนับสนุนให้มีกำลังใจ เพราะได้เห็นผลของปัญญาที่พิจารณาแยกแยะสิ่งใดก็ตามอย่างชัดเจน ปล่อยวางได้เป็นลำดับลำดับ จากนั้นก็เห็นผลเห็นคุณค่าของปัญญา แม้ปัญญาก็พอใจที่จะพินิจพิจารณา โดยไม่ต้องถูกบังคับตั้งแต่ก่อน จนถึงขั้นปัญญาอัตโนมัติ ต้องไปจากเบื้องต้นนี้เสียก่อน ในเบื้องต้นเป็นสำคัญ ปัญญาจะเกิดต้องเกิดด้วยการพาพินิจพิจารณาในขั้นเริ่มแรก

ขั้นต่อไปเมื่อปัญญาได้เห็นผลของตนที่พิจารณาแล้ว ปัญญาก็ค่อยก้าวไปเอง ถึงจะเขื่องซำก็พยายามตะเกียกตะกาย เมื่อถึงขั้นปัญญาอัตโนมัติ คือปัญญาที่คล่องตัวแล้วนั้น ไม่มีกาล ไม่มีสถานที่ ไม่มีอิริยาบถ แต่ปรากฏหมუნตัวเป็นเกลียวอยู่กับงาน ได้แก่การพาพาพินหันแหลกับกิเลส แยกแยะอาการต่างๆ ของธาตุของขันธที่มีกิเลสสอดแทรกอยู่ทุกแห่งทุกมุมในร่างกายและกองนามธรรม คือเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณที่กิเลสจับจองไว้ เพราะฉะนั้นสติปัญญาจึงต้องสอดแทรกไปทุกแห่งทุกมุม นอกจากรูปกายนี้แล้วยังต้องพิจารณาเรื่องทุกข์เรื่องสุข เรื่องเฉยๆ ทั้งทางร่างกายและจิตใจ เวลาสรุปความลงแล้วก็ไปอยู่ที่สัญญา กับสังขาร อาการทั้งสองนี้ละเอียดลออมาก สุดท้ายก็รวมลงไปสู่จิต เรื่องของปัญญาเป็นดังที่อธิบายมา ขอได้เข้าใจตามนี้

ถ้าเป็นปัญญาขั้นนี้แล้วไม่มีคำว่าซี้เกียจซี้คร้าน ไม่มีคำว่าหนักไปเบาไป มีแต่จะสู้ทำเดียว คือจะเอาให้หลุดให้พ้น จะเอาให้รู้แจ้งเห็นจริงโดยถ่ายเดียว เวล่ำเวลาจึงไม่มาเกี่ยวข้อง ความเจ็บปวดแสบร้อน ความทุกข์ความทรมานเพราะการประกอบความพากเพียรนี้ไม่ปรากฏในความรู้สึก นอกจากพาพินหันแหลกับกิเลสอาสวะที่

สอดแทรกอยู่ในธาตุในชั้นนี้ในจิตใจนี้เท่านั้น ถ้าถึงขั้นนี้แล้วโล่ง พุดถึงความโล่งใจแล้ว โล่งเพราะเห็นผล สมาธิก็เห็นประจักษ์ ผลของปัญญาก็เห็นประจักษ์ จิตที่ปัญญา ล้ำรอกปอกออกไปโดยลำดับแล้วมีความผ่อนคลาย มีความละเอียดลออเพียงไรก็เห็นได้ ชัดภายในใจของตน และที่จะก้าวต่อไป จิตยังติดยังพันอยู่กับสิ่งใด กระแสของจิต จะบอกอยู่อย่างชัดเจน ปัญญาที่ต้องตามกระแสของจิต กระแสของจิตก็คือกระแสของ กิเลสที่เกี่ยวข้องกับจิตนั้นแลไม่ใช่อะไร กิเลสผลักดันออกไปในแง่ใดมุมใด สติปัญญา ตามต่อกันเข้าไปจนกระทั่งรู้ชัดเห็นชัด แล้วปล่อยวางไปเองเป็นลำดับลำดับ

สำหรับพวกเราผู้ปฏิบัติ ส่วนมากมักอยู่ในนิสัยที่เรียกว่า ทุกขา ปฏิปทา ทนุธา ภิญญา ทั้งปฏิบัติลำบาก ทั้งรู้ได้ช้า เราก็ต้องตะเกียกตะกายไปตามกำลังของเรา จะเอา ท่านผู้อื่นที่มีความฉลาดแหลมคม ที่มีความเบาบางและรู้รวดเร็วทันใจมาเป็นแบบเป็น ฉบับ ให้ทำงานๆ รู้ได้เร็วๆ อย่างนั้น มันเป็นแบบขี้เกียจขี้คร้าน มันเป็นแบบของกิเลส และขัดต่อนิสัยของตนที่กำลังหยาบอยู่ แต่ไปต้องการความสุกก่อนห้าม ไม่ต้องการ ความทุกข์เพราะการฝึกฝนอบรมตามความหนาบางของตน คือไม่ยอมรับทุกข์เพราะ การฝึกทรมานตน อย่างนั้นไม่ถูกตามธรรมนิสัยของตน อย่าเอานิสัยและแบบท่านมาใช้ จงใช้ตามนิสัยเรา ใช้ตามแบบเรา จะเป็นความถูกต้องเหมาะสมและได้ผลเช่นเดียวกับ ท่านผู้ปฏิบัติสะดวกและรู้ได้เร็ว

ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ไม่นอกเหนือไปจากกายกับใจ เพราะฉะนั้นผู้ปฏิบัติอย่าไป คิดถึงกาลถึงเวลา อย่าไปคิดถึงสมัยโน้นสมัยนี้ให้เสียเวล่ำเวลา ผิดกับแนวของธรรมที่ ประกาศสอนไว้ว่ามัชฌิมาปฏิปทา ธรรมนี้แลเป็นศูนย์กลางหรือเป็นธรรมอันเหมาะสม ในการปราบปรามกิเลสทุกประเภทอยู่ตลอดเวลา ไม่ว่ากาลโน้นสมัยนี้มันเป็นกิเลส ประเภทเดียวกัน ความโลภก็โลภเหมือนกันมาแต่กาลไหนๆ ความโกรธ ความหลง ราคะตัณหา มีฝังหัวใจอยู่ด้วยกันทั้งนั้นไม่ว่าสมัยไหน ไม่ได้มีกิเลสตัวใดเปลี่ยนแปลง ไปจากนี้พอที่จะเปลี่ยนแปลงธรรมและพอที่ธรรมจะตามไม่ทัน นอกจากเราคว่ำเอา ธรรมซึ่งเป็นเครื่องมืออันมาไม่เหมาะสมเพราะความโง่ของตน นั้นเป็นไปได้ทั้งสมัย โน้นและสมัยนี้

ปัญญาจึงเป็นของสำคัญที่จะต้องพิจารณาให้ทันกับกลมายาของกิเลส แก่ ไขกันไปตามเหตุผลหรือเหตุการณ์นั้นๆ สมกับปัญญาที่ทันสมัย ศิล สมาธิ ปัญญา ไม่ เป็นมัชฌิมาจะเป็นอะไร และเหมาะสมอยู่ทุกเวลา ให้กำหนดลงที่นี้ ราคะตัณหา ความ โลภ ความโกรธ ความหลง มันไม่มีกาลมีสถานที่ มีจิตเป็นที่อยู่แห่งเดียวเท่านั้นตั้งแต่ ไหนแต่ไรมา มันไม่เคยแก่ไม่เคยคร่ำคร่าไม่เคยชราไม่เคยตาย อะไรจะแก่อะไรจะคร่ำ คร่ำ บรรดาสิ่งที่มันผลิตขึ้นมาเป็นรูปเป็นกาย เป็นหญิงเป็นชาย เป็นสัตว์เป็นบุคคล สิ่ง

เหล่านี้ตายไปแล้วตัวกิเลสวิชาไม่ตาย กิเลสเหล่านี้ไม่ตาย มันจึงต้องผลิตขึ้นมาเรื่อย พาให้เกิดแก่เจ็บตายอยู่ไม่หยุดไม่ถอยเหมือนลูกโซ่ นั้นมันอยู่ที่ไหน มันอยู่ที่จิต มันมีความซร่าคร่ำเมื่อไร มันมีกาลโน้นกาลนี้ สมัยโน้นสมัยนี้ที่ไหนไม่มี มันอยู่ที่ใจนี้เรื่อยมาและจะเรื่อยไปถ้าทำลายมันไม่ได้ คำว่ากิเลสจะสิ้นสุดยุติไปตามกาลสถานที่ไม่มี อย่าพากันหวังลม ๆ แล้ง ๆ จะเสียการณ จงทำหั่นลงที่ใจนี้

การแก้กิเลสจึงแก้ให้ทันเหตุทันผล ให้ทันความเป็นจริงของมันว่าอยู่ที่จิตนี้ คำว่าจิตก็คือความรู้ กิเลสก็คือผู้แทรกอยู่กับความรู้นั้น บงการความรู้ให้เป็นไปในแง่ต่าง ๆ ท่านเรียกว่ากิเลส กิเลสมันติดมันพันอะไร ในสกลกายนี้เป็นเรื่องของกิเลสทั้งหมด เหตุใดกิเลสจะไม่จับจองและเป็นเจ้าของ แข่งชาติตีนมือ อวัยวะผม ขน เล็บ ฟัน หนัง เนื้อ เอ็น กระดูก ทุกส่วนในร่างกายนี้มันถือว่าเป็นเราเป็นของเราทั้งนั้นกิเลส มันจับจองถึงขนาดนั้นเรายังไม่รู้ที่อยู่หรือว่ากิเลสเป็นเจ้าของ กิเลสเป็นผู้ผลิตขึ้นมาเป็นรูปเป็นกาย จึงเรียกว่าวิภูจักร มันผลิตขึ้นมาอะไรมันก็เป็นของมัน เพราะมันเป็นผู้ผลิตขึ้นมา

การพิจารณาจึงต้องพิจารณาตามความแทรกของมัน ตามความยึดของมัน กว้างแคบเล็กตื่นขนาดไหนต้องพิจารณาให้ชัดเจนในร่างกายนี้ซึ่งเป็นส่วนหยาบ จากนั้นก็แทรกเข้าไปในเวทนา เฉพาะอย่างยิ่งทุกขเวทนาเป็นสิ่งที่เด่นมาก สัญญา สังขาร วิญญาณ มีแต่กิเลสเอาเป็นเครื่องมือทั้งนั้น เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นเครื่องมือของกิเลสอยู่แล้ว การพิจารณาจึงต้องแก้ความจอมปลอมของกิเลสประเภทต่าง ๆ ซึ่งปกปิดเอาไว้ จึงมีแต่ความจอมปลอม

การแก้ต้องแก้ด้วยธรรมของจริง เช่น กิเลสว่าสวยงาม ธรรมว่ามันสวยงามที่ไหน ร่างกายของคนของสัตว์ทั้งโลกนี้เต็มไปด้วยอสุภะอสุภัง เนื้อ หนัง เอ็น กระดูก เป็นของสวยของงามเมื่อไร กองปฏิภูลโสโครกทั้งนั้น อาหารใหม่ อาหารเก่า มีทั้งสัตว์ทั้งบุคคล ทั้งหญิงทั้งชาย เอาความสวยงามนำดูมาจากไหน ความจริงเห็นอยู่อย่างเด่น ๆ ชัด ๆ นี้ ทั้งชะทั้งล้างทุกวี่ทุกวัน ถึงขนาดนั้นยังส่งกลิ่นความปฏิภูลโสโครกออกมา อวัยวะบางส่วนแม้จุมูกไม่ได้กลิ่นแต่ตาก็บอก ใจก็รู้เมื่อใช้ปัญญา จะอยู่ลึกขนาดไหนก็ปิดปัญญาไม่ได้ ต้องแทงทะลุจนได้

จิตบอดมันก็ไม่รู้ ถ้าจิตไม่บอดใช้ปัญญาพิจารณามันจะหนีไปไหน กลิ่นนี้มาจากไหน มันมาจากเนื้อจากกายเราแล้วจะมาจากไหน ตามลงไป ตาก็เห็นอยู่ชัด ๆ ถ้าไม่บอดตาใจเสียอย่างเดียว ความจอมปลอมนี้จะมาลอบหน้าคาลำจุมูกหรือปิดตาเราได้อย่างไร ปัญญาสอดส่องเข้าไปตรงไหนมันกระจายไปด้วยความจริงนั้น ๆ เพราะความ

จริงมีเต็มตัวอยู่แล้ว เป็นแต่เพียงปัญญาไม่เกิดจึงไม่มองเห็นความจริง และยอมให้กิเลสตัวจอมปลอมเสกสรรปั้นยอและจุดลากไป

เอ้า พูดถึงเรื่องอนิจจัง มันแปรอยู่หมดทุกอาการ เราย้ำว่าแต่ส่วนร่างกายนี้เลย แม้ขันธสี่ คือ เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ก็ตัวอนิจจัง ทุกข์ อนตตา เหมือนกันหมด เอาอะไรมาจริงจังยืนยันเป็นตัวเป็นตน เราเชื่อกิเลสเชื่ออะไรถ้าไม่เชื่อของปลอม แล้วจะได้ของจริงมาจากไหน จึงต้องใช้ปัญญาสอดแทรกกันเข้าไป สวมรอยกันเข้าไป กิเลสมันปึกป็นไว้ก่อนแล้ว สติปัญญาแทรกมาทีหลังแทรกตามกันเข้าไป ให้เห็นชัดเจนทุกอาการของร่างกาย จนกระทั่งหายสงสัยแล้วปล่อยวางกันเอง ใครจะไปแบกไปหามด้วยอุปาทานอยู่ได้ เพราะรู้แล้วก็ถอดถอนตัวเองออกมาเป็นตัวของตัวเองในส่วนหนึ่งแล้ว นี่การพิจารณา แล้วแต่เราจะแยกให้เป็นอุปายสติปัญญาของตัวเอง ครูอาจารย์เป็นเพียงหยิบยื่นให้ ถ้าเป็นไม้ก้ำกึ่งดุ้น ให้เรานำไปแยกแยะจระไนเอาเอง

การที่เราจระไน พินิจพิจารณาเอาเอง โดยอาศัยอุปายจากครูบาอาจารย์ไปเป็นต้นทุน นั้นแลเป็นสมบัติของเราโดยแท้ จะนำไปแก้กิเลสตัวใดได้หมดไม่มีที่สิ้นสุด เพราะปัญญาแตกแขนงขึ้นจากเราเป็นผู้ผลิตขึ้นมาเอง นี่เป็นทางเดินของผู้ปฏิบัติ เป็นสมบัติของเราโดยตรง ให้พากันคิดให้พากันพิจารณาอย่าอยู่เฉยๆ ความขี้เกียจขี้คร้านนั้นละคือตัวกิเลสมันนอนจม ความท้อแท้อ่อนแอเหลวไหลเป็นเรื่องของกิเลสทั้งนั้น นั่งทับนอนทับกลิ้งกลือกไปมากันอยู่ที่นี่ ล้วนแต่เคละเคล้าอยู่กับกิเลสทั้งมวล ธรรมจึงหาที่แทรกไม่ได้ แล้วจะเห็นของวิเศษวิโสมาจากไหน

คำว่า วิเศษๆ ก็ได้ยินแต่ชื่อ อ่านในคัมภีร์จนหมดทุกคัมภีร์ก็มีแต่ชื่อของอรรถของธรรม ของบาปของบุญ ของกิเลสตัณหาอาสวะ ของมรรคผลนิพพาน แต่ไม่มีกิเลสตัณหาอาสวะ นรก สวรรค์ มรรคผลนิพพาน อันแท้จริงอยู่ในคัมภีร์นั้นเลย เพราะตัวจริงไม่ได้มีอยู่ในนั้น อยู่กับหัวใจของเรากับตัวของเราต่างหาก คำว่าบาปได้แก่อะไร กิเลสๆ ประเภทต่างๆ ได้แก่อะไร อยู่ที่ไหน ก็อยู่ที่ใจนี้ จึงต้องแก้เข้ามาที่ใจให้เห็นตัวจริงที่ใจนี้

พระพุทธเจ้าท่านสอนเข้ามาที่ใจ ไม่ได้สอนออกไปหาคัมภีร์ คัมภีร์ที่ใหญ่ที่สุดได้แก่เบญจขันธ์อันนี้ สัจธรรมทั้งสี่ก็อยู่ที่นี้ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ก็อยู่ที่นี้ สติปัญญาฐานสี่ คือ กาย เวทนา จิต ธรรม ก็อยู่ที่นี้ สถานที่พิจารณาก็อยู่ที่นี้ทั้งหมด เพราะกิเลสเป็นผู้ปึกผู้ป็นผู้ยึดผู้ถือ ผู้ผลิตขึ้นมาอยู่ที่นี้ ตัวมันผลิตขึ้นมาคือร่างกายและขันธสี่ของเรา หรือขันธทั้งห้ามันผลิตขึ้นมาอยู่ที่เรา เพราะฉะนั้นอริยสัจจึงอยู่ที่นี้ สนามรบจึงอยู่ที่นี้ เอามรรคได้แก่สติปัญญาฟาดฟันหั่นแหลกกันลงที่นี้ คำว่ากิเลสสมุทัยนั้นก็จางไปๆ ความดับทุกข์ก็ดับไปโดยลำดับ ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะอำนาจของสมุทัยก็ดับไป

เพราะสมุทัยดับไปด้วยมรรคมีสติปัญญาเป็นสำคัญ สิ่งเหล่านี้มีอยู่ที่นี้ไม่อยู่ที่อื่น ให้พิจารณาให้ดีตามที่อธิบายมานี้ จะไม่ผิดสังขารกรรม ไม่ผิดสติปัญญาฐานสี่ จะเจอกิเลสบาปบุญ มรรคผลนิพพานกันที่กายที่ใจดวงนี้ไม่สงสัย

เราอยากพบอยากเห็นอยากได้ยินเพื่อนฝูงที่ประพฤติปฏิบัติธรรม มาเล่าเรื่องจิตตภาวนาให้ฟังว่าได้อยู่นั้นได้เห็นอย่างนี้ สมกับธรรมเป็นเครื่องประกาศความจริงทำทนายเราอยู่ กระเทือนโลกธาตุมาเป็นเวลานาน ทำไมจึงไม่กระเทือนจิตเราบ้าง เราเป็นผู้ปฏิบัติธรรมแท้ๆ ทำไมธรรมที่กล่าวเหล่านี้จึงไม่กระเทือนจิตของเรา เช่นสมาธิธรรมเป็นชั้นๆ ของสมาธิ ปัญญาธรรมเป็นชั้นๆ ของปัญญา ตลอดถึงมรรคผลนิพพาน วิมุตติหลุดพ้น ทำไมจึงไม่สัมผัสสัมพันธ์จิตของเรา เพราะธรรมเหล่านี้อยู่ที่จิตแท้ๆ ทำไมจึงไม่ปรากฏ พวกกันหุนหวกตาบอดไปไหนกันหมด จึงไม่ดูไม่ฟัง ไม่พิจารณาธรรมที่กวางอยู่ในกายในใจดวงรู้ๆ อยู่บ้าง เป็นยังงใจจิตดวงนี้จึงไม่มีสติไม่มีปัญญาที่จะขุดค้นธรรมของจริง ที่ประกาศกวางอยู่ทั่วสรรพางค์ร่างกาย และกระเทือนทั่วทั้งโลกธาตุมาเป็นเวลานาน ทำไมจึงไม่รู้ ทำไมจึงไม่เห็น พิสูจน์ตัวเองให้ดีนักปฏิบัติ ของประเสริฐมีอยู่ที่นี้แท้ๆ เอาจิต ให้ฆ่ากิเลสตัวจอมปลอมนี้ลงไปให้หมด ลีนจากใจดูซิ จิตดวงนี้จะเป็นอย่างไร วิเศษไม่วิเศษจะรู้กันตรงนี้จะไม่รู้ที่อื่น ๆ

นี่แหละที่ยกขึ้นมาเป็นข้อเทียบเคียง จิตเป็นอิสระเป็นยังงใจ จิตอยู่ที่อำนาจสิ่งกตขี้บังคับเป็นยังงใจ ให้ได้เห็นทั้งสองอย่าง เวลาอยู่ที่อำนาจความกตขี้บังคับของกิเลส มีทุกซ์ขนาดไหนในหัวใจของแต่ละคนๆ เฉพาะอย่างยิ่งหัวใจเราผู้ปฏิบัตินี้แล เวลามันคลี่คลายกันออกไปด้วยการประพฤติปฏิบัติของเรา เราก็อทราบ จนกระทั่งทำลายกันหมดไม่มีเหลือบรรดาสิ่งที่เคยเป็นเจ้าอำนาจบังคับหัวใจ มีแต่ธรรมเป็นอำนาจ ธรรมเป็นอำนาจไม่มีการกตขี้บังคับ จึงเรียกว่าธรรม ก็รู้ชัดเห็นชัดหายสงสัย

ที่โลกเขาขอความเป็นธรรมก็เพราะความเป็นธรรมของธรรมนั้นแล ไม่ได้เป็นเหมือนกิเลสอาสวะ ธรรมครองใจมากน้อยมีความสุขความสบายมากน้อยไปตามส่วนของธรรมที่มีในใจ ธรรมครองใจทั้งดวงแล้วนั้นแหละประเสริฐ ใจกับธรรมเป็นอันเดียวกัน ประเสริฐเป็นอันเดียวกัน พ้นแล้วจากการกตขี้บังคับของสมมุติทั้งหมด เพราะฉะนั้นจึงเรียกว่า วิมุตติ ท่านให้ชื่อสมมุติอันหนึ่งขึ้นมา คือหลุดพ้นแล้วจากสมมุติทั้งหมดภายในใจของตัวเอง นั่นละธรรมชาติที่วิเศษอยู่ที่ตรงนั้น ตรงนั้นคืออะไร ก็คือตรงจิตที่กำลังถูกบังคับจากกิเลสตัณหาอาสวะอยู่เวลานี้แล เมื่อหลุดพ้นไปแล้วต้องวิเศษไม่เป็นอย่างอื่น

จิตรู้ใช้เวลาพูดได้ยินอยู่ ทราบอยู่อย่างชัดเจน แต่จิตไม่มีอุบายแก้ไขปลดปล่อยธรรมชาติคือจิตนี้ออกมาให้รู้เห็นอย่างชัดเจน เพราะกิเลสฉลาดกว่าใจ จึงต้อง

ผลิตสติปัญญาขึ้นมาให้ทันกับเหตุการณ์ อะไรจะประเสริฐเลิศยิ่งกว่าใจที่หลุดพ้นไปแล้วไม่มีในโลกทั้งสามนี้ อะไรจะทุกข์ยิ่งกว่าคนมีกิเลส นั้นฟังซิ ต้นไม้ใบหญ้ามันไม่มีรู้สึกทุกข์ เพราะไม่มีกิเลสอะไรเข้าไปแทรกมัน แต่จิตผู้รู้ที่มีกิเลสบังคับบัญชาเนี่ย เรื่องอะไรทุกข์มากน้อยมันรู้ๆ ทุกข์แทบล้มแทบตายหรือทุกข์จนตายมันก็รู้ จิตนี้สำคัญ เอาตรงนี้ให้ได้

การภาวนา ถ้านั่งมันโง่งงว่างสัปหงกงกนั้นก็เปลี่ยนอิริยาบถลงเดิน หาอุบายพลิกแพลงไปหลายด้านหลายทาง เอาให้จริงให้จังต่อทุกสิ่งทุกอย่างบรรดางานที่ชอบธรรมของตน อย่าลดละความเพียร ความเพียรนั้นแลเป็นทางให้หลุดพ้นจากทุกข์ ความขี้เกียจขี้คร้านอ่อนแอเนี่ยพาเราล่มจมมาเป็นเวลานานแล้ว มันมีคุณค่าที่ตรงไหนจึงต้องรักต้องชอบและติดอกติดใจเอานักหนา ถ้าเราไม่ติดใจกิเลสเราจะติดใจสิ่งเหล่านี้อะไรกัน ต้องฝืนกัน ถ้าเราเห็นว่ากิเลสเป็นภัย สิ่งเหล่านี้คือเรื่องของกิเลสก็ต้องเป็นภัยต่อเราเหมือนกัน ต้องต่อสู้กันด้วยความขยันหมั่นเพียร ความอดความทน ต้องยกย่อนกัน อย่างนั้นนักปฏิบัติ เพราะกิเลสมันแหลมคมมาก ไม่คิดยกย่อนถอยหน้าถอยหลังพลิกไปพลิกมาร้อยส้นพันนัยไม่ทันกับกิเลส

นี่ปฏิบัติกันมากก็เป็นเวลานาน ทำไมไม่ได้ถ้อยได้ความ ของจริงมีอยู่แท้ๆ ภายในจิตใจ การสอนก็สอนลงจุดที่ถูกต้องไม่ได้ผิดพลาดไปไหน ซึ่งผู้ฟังทั้งหลายจะยึดเอาไปปฏิบัติผิดๆ ถูกๆ เราสอนด้วยความแน่ใจ ความจริงเป็นยังไง ประสบการณ์ทุกอย่างเป็นมาจากด้านปฏิบัติทั้งนั้น ไม่ว่าฝ่ายดีฝ่ายชั่ว ไม่ว่าฝ่ายผิดฝ่ายถูกได้ประสบมาด้วยกัน แล้วนำมาแสดงหมด ผิดก็เป็นครูอันหนึ่ง ถูกก็เป็นครูอันหนึ่งมาโดยลำดับ นำมาสอนให้รู้เรื่องราวทั้งนั้นไม่น่าจะสงสัย นอกจากจิตไม่เอาไหนเท่านั้น เราอยากพูดอย่างนี้ เพราะอย่างอื่นก็เคยพูดมามากต่อมากจนไม่มีอะไรจะพูดแล้วเวลานี้ จิตไม่เอาไหนมันถึงไม่ได้เรื่องได้ราว และกุดตัวลงไปโดยลำดับนักปฏิบัติเรา หาผู้ที่จะทรงข้อวัตรปฏิบัติอย่างแท้จริง และผู้จะทรงมรรคทรงผลจะไม่มีแล้วเวลานี้จะว่าไป

มีแต่ชื่อกรรมฐานๆ ใครตั้งเอาก็ได้กรรมฐาน ความจริงแห่งกรรมฐาน คือที่รู้ฐานอันสำคัญของคำว่ากรรมฐานนี้นั้นชิมมันรู้ได้ยาก กรรมฐานก็แปลว่าที่ตั้งของงานก็บอกอยู่แล้ว กรรม แปลว่า การกระทำ ฐาน ทำลงที่นี้ จะทำลงที่ไหน ที่ตั้งของงานท่านสอนไว้ว่า เกสา โลมา นขา ทันตา ตโจ นั้นแหละงาน ทำลงที่นั่นซิถ้าอยากรู้อยากเห็นธรรมอันประเสริฐนะ

ดูให้ดีในร่างกายนี้ ส่วนไหนที่เหมาะสมกับจริตจิตใจของเรา หนักก็ดูให้ดี ข้างนอกเป็นยังไงชะล้างทุกวัน ถ้ามันสะอาดจะได้ชะล้างกันทำไม นี่ก็แสดงว่ามันสกปรกจึงได้ชะล้าง ความสกปรกนี้ออกมาจากไหนถ้าไม่ออกมาจากภายในที่เป็นกองแห่งความปฏิกูล

นะ ถ้าภายในพาสะอาดภายนอกก็ต้องสะอาด ที่จะไปทำแปดเปื้อนสุมสุมหักกับสิ่งภายนอกนั้นเราไม่ได้ไปทำ แต่มันแปดเปื้อนมันสกปรกมาจากภายใน จึงต้องได้ชะได้ล้าง ยิ่งเข้าไปภายใน เอ้า เนื้อ เอ็น กระดูก เข้าไปเป็นยังไง กระดูกแต่ละท่อนๆ เป็นที่พึงใจไหม ทั้งข้างนอกข้างใน เอ็นแต่ละเส้นๆ เป็นที่พึงใจไหม กระดูกแต่ละท่อนๆ ทั้งท่อนเล็กท่อนใหญ่เต็มไปด้วยสิ่งปฏิภูลหมดในร่างกาย คือกระดูกนี่ มันเป็นที่พึงใจที่ตรงไหน เป็นเราเป็นของเราที่ตรงไหน พิจารณาลงไป ยิ่งลึกเข้าไป ตับ ไต ไส้พุง อาหารใหม่ อาหารเก่าด้วยแล้ว ยิ่งเต็มไปด้วยของปฏิภูลโสโครกทั้งนั้น เป็นเราเป็นของเราที่น่ารักใคร่ชอบใจที่ตรงไหน แยกลงไปชินักปฏิบัติ

การแยกแยะถือเป็นการจริง ๆ พิจารณาหลายตลบตบทวน คู้ยี่เขี่ยชุดคั่นกันอยู่ตรงนั้นจนความจริงปรากฏขึ้นมา การคู้ยี่เขี่ยชุดคั่นนี้เพื่อหาความจริง ความจริงมีอยู่ในนั้นแท้ๆ ทำไมจึงเชื่อกิเลสแบบหลับหูหลับตา แม้ลืมตาเราก็เห็นอยู่ว่านี่มันเป็นยังไง ทางตาก็ก็นอนอยู่ซัดๆ ว่ามันเป็นยังไงสกลกายอันนี้ ทำไมจึงต้องไปหลับตาเชื่อมั่นอยู่ตลอดมาทั้งที่ของจริงมีอยู่ ธรรมของจริงสอนไว้อย่างนี้แท้ๆ เป็นสวากขาตธรรม ตรีสัไว้ชอบ ไม่มีผิด จึงเรียกว่าธรรมของจริง ทำไมใจจึงไม่เชื่อของจริง ถ้าเชื่อของจริง พิจารณาหาความจริงดังที่กล่าวมานี้ทำไมจะไม่เห็นความจริง

นี่พูดเรื่องร่างกาย ยังมีชีวิตอยู่นี้มันก็เห็นซัดๆ ว่าเป็นกองปฏิภูล แยกออกแต่ละชิ้นละส่วนมันเป็นที่น่าดูน่าชมเมื่อไร น่ารักใคร่ชอบใจน่ากำหนดยินดีที่ตรงไหน เวลาตายเป็นยังไง มันเนาพะหมดทั้งร่างนี้ สมมุติเรานั่งอยู่นี้ ตายแล้วมันเป็นยังไง กายพองขึ้นมาหมดทั้งตัวเพราะไม่มีเครื่องสืบต่อแล้ว เจ้าตัวการคือจิตผู้รับผิดชอบสมานทุกสิ่งทุกอย่างไว้ภายในร่างกายนี้ได้ถอนตัวออกไปแล้ว ร่างกายก็ไม่ทำงาน เช่นเดียวกับรถยนต์ไม่มีคนขับก็อยู่อย่างนั้น แต่มันไม่น่ารถยนต์นะ ไม่น่าเหม็นเหม็นเหมือนร่างมนุษย์และสัตว์ที่ตายแล้ว

แต่ร่างกายนี้พอจิตผู้รับผิดชอบถอนตัวออกไปเท่านั้น ส่วนไหนก็เนาไปพร้อมๆ กันหมด ไม่ว่าข้างบนข้างล่าง ด้านขวาง สถานกลาง ในร่างกายนี้เนาพะ แล้วระเบิดออกมา เปื่อยพังทลายลงไป ไม่มีชิ้นใดติดต่อกันแล้ว ความแน่นเหนียวมันคงไม่มี มีแต่ความเปื่อยพังทลายลงไปโดยลำดับ เนื้อพังลงไป หนังพังลงไป เอ็นพังลงไป เปื่อยลงไป กระดูกขาดจากกันไปเพราะไม่มีสิ่งที่ยึด ขาดลงไปๆ ก็เป็นกองเนื้อ กองหนัง กองกระดูกเต็มไปหมดภายในร่างกาย จากนั้นก็เหลือแต่กองกระดูก เพราะสิ่งเหล่านั้นมันพังไป กระจายไปเสียก่อน กระดูกเป็นของแข็งกระจายไปที่หลัง ก็กลายเป็นกองกระดูก ตัวของเราเองนี่มันคือกองกระดูก พิจารณาให้เห็นชัดเจนตามความจริงนี้ซิ เมื่อพิจารณาซ้ำๆ ซากๆ จนเป็นที่ชัดเจนแล้วมันถอนตัวของมันเอง

อย่าพิจารณาเพียงครั้งหนึ่งครั้งเดียว อย่าถือเป็นแบบโลกๆ ให้ถือเป็นแบบธรรม ธรรมนั้นยังไฉนจะเข้าใจไม่หยุดไม่ถอยในการกระทำเพื่อความเข้าใจ ต้องพิจารณาอยู่อย่างนั้น นี่คือธรรม เพียงอธิบายในชั้นหยาบๆ นี่ก็พอจะยึดได้แล้ว เพราะเห็นชัดๆ เต็มตาเต็มใจของเราทุกคน มีอยู่กับทุกคน

ส่วนละเอียดคือนามธรรมนั้น เมื่อผ่านไปแล้วจิตมันหากหมุนจี๋เข้าไปเอง เวทนา เฉพาะอย่างยิ่งทุกขเวทนาทางกาย เวลาพิจารณาร่างกายทุกส่วนมีความเจ็บปวด แสบร้อนขึ้นมามีในร่างกาย ก็ประสานกันได้ด้วยการพิจารณา พิจารณาเวทนาให้เห็นแจ้งตามความเป็นจริงของมันได้ สัญญามันไปหมายที่ตรงไหนว่าเจ็บว่าปวดว่าเป็นทุกข์ ลำบากลำบาก ปัญญาสอดแทรกเข้าไปได้ จนกระทั่งเห็นเป็นความจริงชัดทั้งกาย ทั้งเวทนาและทั้งใจ จริงตามขั้นตามภูมิไปก่อน จากนั้นก็พิจารณาเวทนาของจิต

สัญญา เป็นขั้นที่ละเอียดมากนะ มันเอี่ยมออกไปเป็นภาพได้อย่างคล่องตัว สังขารยังมีแยะเป็นความปรุงความคิด ยิบแยะเหมือนกับแสงที่ห้อย กระทบแยะ แต่สัญญานี้เหมือนกับน้ำซับน้ำซึม มันซึมออกไปละเอียดมาก สัญญา สังขาร วิญญาณ เพียงรับทราบขณะที่สิ่งภายนอกเข้ามาสัมผัส เช่น เสียงสัมผัสหู รู้ขึ้นมาในขณะที่เสียงมาสัมผัส เสียงดับ ความรู้ที่แยะขึ้นมานี้ก็ดับไปพร้อมกัน เมื่อสรุปความลงแล้วเป็นเรา เป็นของเราที่ตรงไหน มีแต่อาการอันหนึ่ง ๆ ที่ปรากฏขึ้นภายในตัวแล้วดับไป ๆ พร้อม ๆ กันกับความเกิดขึ้น เป็นเราเป็นของเราที่ตรงไหน

เจ้าตัวการคือจิตนั่นนะ เป็นผู้รู้ แต่ก็มีเจ้าตัวหลงแทรกอยู่ภายในนั้น หลงยึด หลงถือไปหมดทั้ง ๆ ที่รู้ ๆ นั้นแหละ แต่มันรู้เพื่อหลงไม่ใช่รู้เพื่อรู้ มันจึงต้องติดกับสิ่งทั้งหลายที่เกี่ยวข้องกับตน ความทุกข์ความลำบากมันก็มารวมอยู่ที่จิต ฉะนั้นจึงต้องแยกต้องแยะให้ตามความจริงทุกสัต์ทุกส่วน ความยึดมั่นถือมั่นสำคัญผิดต่าง ๆ หนักยิ่งกว่าภูเขาตั้งสูงอยู่ภายในร่างกายและจิตใจนี้มันก็หมดไป ๆ จนกระทั่งถอนพรวดออกหมดไม่มีสิ่งใดเหลือภายในจิตเลย นั่นแหละที่นี้ อยู่ที่ไหนก็อยู่ เป็นอิสระเต็มภูมิ ไม่มีกาลไม่มีสถานที่เวล่ำเวลา ไม่มีที่นั่นที่นี้ว่าจิตจะไปปลงตัวที่ไหน ไปเกิดที่ไหนไปตายที่ไหน จะไปเด่าแก่คร่ำคร่าชราฟันหักฟันถอนที่ไหนไม่มี จะไปนรกหลุมไหนไปสวรรค์ชั้นใด พรหมโลกชั้นใด แม้ที่สุดนิพพานก็ไม่หมาย ถ้าจิตลงได้จริงเต็มส่วนแล้วหมายไปหาอะไร จึงไม่มีปัญหาเกี่ยวกับบรรดาสมมุติในแดนโลกธาตุ สำหรับจิตดวงที่บริสุทธิ์เต็มตัวแล้วไม่ต้องการอะไรทั้งนั้น จึงไม่คิดให้เสียเวล่ำเวลา

นี่ละความจริงอยู่ที่จิต เมื่อถึงความจริงเต็มภูมิแล้วจะพูดได้ด้วยกัน พระพุทธเจ้าไม่จำเป็นต้องมาแสดงบอก สนฺทิฏฐิโก ประกาศไว้แล้วสำหรับผู้ปฏิบัติให้มีสิทธิเป็นสมบัติของตนเช่นเดียวกันหมด ฉะนั้นจึงขอให้ทุกท่านจงตั้งอกตั้งใจประพฤติปฏิบัติ

ผมเป็นห่วงหมู่เพื่อน ถึงจะลำบากลำบากก็อุตส่าห์พยายามตะเกียกตะกายให้โอวาทการสั่งสอน เพราะเหตุที่เราเคยคิดมาตั้งแต่เราเป็นพระหนุ่มพระน้อยที่เสาะแสวงหาครูหาอาจารย์ อยากได้ยินได้ฟัง หิวกระหายจะเป็นจะตาย เวลาได้ยินได้ฟังจากท่านใจมันกระหึ่มยื้มย่อง เวลาท่านให้การอบรมเหมือนจะเหาะจะบิน ตัวเบาใจเบาไปหมดทุกส่วนบอกไม่ถูก ธรรมที่ท่านให้การอบรม ก็เป็นธรรมที่ไม่เคยได้ยินได้ฟังจากท่านผู้ใดมาก่อนเลย เป็นธรรมที่สะดุดใจอย่างยิ่ง ฟังแล้วจิตใจอึมเิบไปหลายวัน แม้เพียงการเห็นการได้ยินท่านแสดงกิริยาอาการต่างๆ ไปตามมรรยาทและหน้าที่ ใจเราก็ก็นึกการดีมีธรรมไปด้วยอาการนั้นๆ เพราะเป็นคติเครื่องเตือนใจไปในตัวไม่เสียเวลา เพราะเราฟังตัวเองไม่ได้ จึงต้องฟังครูฟังอาจารย์ ฟังอุบายแนะนำสั่งสอน ตลอดกิริยามรรยาทการกระทำต่างๆ เป็นที่ยึดทั้งนั้น เพราะเรายังฟังตัวเองไม่ได้ ต้องหวังพึ่งท่านทุกอาการที่เคลื่อนไหว เมื่อฟังตัวเองได้แล้วก็เป็นอีกเรื่องหนึ่ง อันนั้นหมดปัญหา นอกบุญขึ้นไปแล้ว

เพราะฉะนั้นเวลานี้เรากำลังประพฤติปฏิบัติ กำลังศึกษาอบรมกับครูกับอาจารย์ เพื่อนำไปประพฤติปฏิบัติ จงฟังให้ถึงใจ ปฏิบัติให้ถึงธรรม ให้ถึงเหตุถึงผลแล้วจะถึงธรรม ธรรมอยู่ที่จิต อย่าคิดอย่างอื่นไปที่อื่นสถานที่อื่น นอกเหนือจากไปจากจิตซึ่งกำลังรุกรังด้วยอำนาจของกิเลสครอบอยู่เวลานี้ เอ้า แก้งไป พิจารณาลงไปให้เห็นชัดเจน คำที่กล่าวทั้งหมดนี้จะย้อนเข้ามาเป็นหนองอ้อภายในจิต คือ อ้อ อย่างนี้หรือเมื่อผู้ปฏิบัติเข้าถึงธรรมนั้นแล้ว อ้อ เป็นอย่างนี้จริงๆ ไม่ได้เป็นที่ไหน เป็นที่จิตนี้จริงๆ เหมือนกับว่ามันมีอยู่ที่ไหน พอเปิดไฟขึ้น ความสว่างก็จำขึ้นในสถานที่มีดนั้นแล นี่จิตมันมีอยู่ด้วยอำนาจของกิเลส แต่สว่างจำขึ้นมาด้วยอำนาจของปัญญาที่แทงทะลุไปหมด เป็น อาโลโก อุทปาทิ สว่างจำขึ้นมาภายในจิตของผู้ปฏิบัติที่เคยมืดมืดปิดทวารมาก่อนนั้นแล จงปฏิบัติให้เห็นให้เป็น อาโลโก อุทปาทิ ให้ได้ภายในใจของพระปฏิบัติเรา เพราะธรรมเหล่านี้เป็นธรรมสดๆ ร้อนๆ ในวงปฏิบัติเรื่อยมาไม่สงสัย

วันนี้อธิบายเพียงเท่านี้